

основе исследований, игр, дискуссии : анализ зарубежного опыта. Междунар. асоц. «Развивающее обучение». Рига : Пед. центр «Эксперимент», 1998. 176 с.

2. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / уклад. Федоренко О.І., Тюріна В.О., Гіренко С.П., Червоний П.Д. та ін.; за ред. О.І. Федоренко. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020 240 с.

ХАРЧЕНКО СВІТЛАНА ВЯЧЕСЛАВІВНА,

кандидат психологічних наук, доцент,

професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ Й ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗБІЛЬШЕННЯ ЧАСТКИ ВІРТУАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

Інтенсивне поширення соціальних мереж почалося в 2003-2004 рр. з появою LinkedIn, Facebook і MySpace. В Україні існує не менше 10 соціальних мереж, новачками серед яких є WEUA.info, Connect.ua, Friends.ua, мережа «Українці» (ukrainci.org.ua), мережа «vReale» (vreale.net), «МетаКонтакт», Druzi.org.ua, kozakam.com, combine.pp.ua, ukrface.com.ua та інші [1]. Насьогодні половина молоді «проводить» лише в соціальних мережах більше 2 годин на добу. В останній рік відбулося істотне збільшення часу перебування молоді он-лайн за рахунок дистанційного навчання.

Для майбутніх фахівців сил безпеки та оборони України важливим є розвиток навичок ділового спілкування, які є провідними в їх професійній діяльності. В сучасних умовах значно збільшилася та продовжує збільшуватися частка віртуального спілкування в міжособистісних стосунках та діловій взаємодії. Певними викликами це стає в системі підготовки здобувачів вищої освіти зі специфічними умовам навчання, особливо в умовах питомої ваги дистанційного навчання в навчальному процесі.

Окреслимо основні проблеми, які, на нашу думку, виникають в навчанні та професійній підготовці здобувачів вищої освіти ЗВО сектору безпеки та оборони України в умовах збільшення віртуального спілкування та можливі шляхи мінімізації негативних наслідків цього.

1. Наявність мультитавдань. Здобувачі вищої освіти є учасниками чисельних груп віртуальної комунікації (певна частка з яких пов'язані

з навчальною діяльністю: найчастіше це навчальна група, група командирів, групи з позанавчальної освіти у ЗВО, МВС України, ситуативні групи з певного проекту тощо). Поширена ситуація, коли здобувачі не можуть вказати навіть кількість соціальних мереж, в яких створені групи за їх участю (оцінюють кількість як «десь 30, а може й більше»). В комунікативному просторі у рецепторів спілкування виникає хибне уявлення про те, що їх повідомлення було сприйнято акцептором (акцепторами) та прийнято до уваги або виконання. Участь здобувача вищої освіти у великій кількості груп не дозволяє їм адекватно сприймати повідомлення, приділяти необхідний час для опрацювання та усвідомлення інформації, створює проблеми при плануванні діяльності, відволікає від тієї діяльності, яка виконується в той час, коли надходять повідомлення з новою інформацією, та погіршує її результат.

Можливим шляхом зменшення значущості цієї проблеми є обмеження кількості активних віртуальних груп, в яких приймається участь здобувач, наприклад, двома службовими та двома особистими. Доцільним є вироблення чітких правил спілкування в службових «групах». Наприклад, ознайомлення з інформацією, що надходить в певний час та не частіше, ніж двічі на добу, зворотній зв'язок, відсутність «смітникових» повідомлень тощо. Важливим є «сплячий режим» цього спілкування під час навчання здобувачів.

2. Проблема розвитку пізнавальної сфери. Надмірне використання віртуального спілкування на протязі всього онтогенезу обумовлює специфіку уваги, пам'яті та мовлення здобувачів вищої освіти. Часто здобувачам складно підтримувати довірливу увагу протягом тривалого часу, концентрувати її при сприйнятті складних або значного обсягу текстів або відоматеріалів. Виникають труднощі при необхідності запам'ятовування навчального матеріалу та навіть в мотивації запам'ятовування («Нащо це запам'ятовувати, якщо це є в Інтернеті?»). Здобувачі мають істотні проблеми в пошуку релевантної інформації, в тому числі й у віртуальному просторі: необхідна інформація «не знаходиться» зовсім, відсутні навички з коректного формулювання запиту, приймається перша знайдена інформація (використовується перше посилання з пошуковика), рівень критичності її оцінки знижений, суб'єктивно час на пошук навчальної інформації здобувачами значно переоцінюється («Я весь вечір (всю ніч) шукав...»), низька мотивація використання невіртуальними джерелами інформації («Як це знайти, якщо цього не має в інтернеті?»). Спостерігаються певні особливості мовлення здобувачів:

багато віртуально зумовлених слів, спрощено письмове мовлення, інколи виникають труднощі в формулюванні усних повідомлень.

Ця проблема має вирішуватися комплексно. Викладачам необхідно враховувати особливості пізнавальної сфери здобувачів, які мають місце, при організації занять та створювати навчальні умови щодо їх гармонізації. Важливу роль грають практичні заняття, на яких здобувачам необхідно безпосередньо застосовувати реальні навички. Дистанційне навчання слід використовувати для здобувачів вищої освіти першого рівня акредитації лише за серйозною необхідністю та організовувати на наукових засадах [див. напр., 2].

3. Проблема формування навичок міжособистісної комунікації. В попередніх роботах автором аналізувався негативний вплив віртуального спілкування на формування комунікативної складової професійної діяльності та можливі заходи щодо його зменшення [напр., 3]. Слід наголосити, що для здобувачів молодших курсів ця проблема є особливо актуальною, що зумовлено тривалим дистанційним навчанням майбутніх першокурсників 2020 року в середній школі та періодичним навчанням за цією формою в ЗВО в останній рік в зв'язку з карантинними умовами в країні.

4. Проблеми в емоційно-вольовій сфері. Особливості соціалізації в умовах інтернет-впливів зумовлює певні стереотипи та моделі поведінки, норми діяльності, ідентичність тощо. Як наслідок у здобувачів часто виникає фрустрація, почуття самотності й не задоволеності потреби у спілкуванні [1, с.161]. Спостерігається брак мотивації, в тому числі й до навчання, недоліки самоорганізації, проблеми в докладанні вольових зусиль, формуванні вищих вольових якостей.

З точки зору автора, це найскладніша проблема та потребує дуже зваженого комплексного виховного впливу на курсантів під час навчання у ЗВО.

5. Проблема адаптації до освітнього середовища у ЗВО сектору безпеки та оборони. Важливим щодо процесу адаптації курсантів-першокурсників є необхідність опановувати значний обсяг нового навчального матеріалу, дотримуватися режиму, підтримувати стосунки підпорядкування, зумовлені статутом, а також домінування в діяльності групових форм, висока інтенсивність безпосереднього спілкування, наявність навчально-професійних обов'язків, необхідність бути дисциплінованими та реалізовувати виключно нормативну поведінку, висока особиста відповідальність за свої дії тощо. Брак навичок міжособистісної комунікації курсантів виступає

одним з чинників більшої «собівартості» та меншої успішності адаптації до освітнього середовища ЗВО.

Крім того, при навчанні першокурсників дистанційно в процесі адаптації практично не задіяним залишається механізм наслідування в процесі взаємодії з курсантами старших курсів, фахівцями, викладачами тощо та мінімалізованим є фактор приналежності до групи.

Зазначена проблема може вирішуватися лише спільно службою психологічного забезпечення, кураторами груп та фахівцями.

6. Проблема набуття курсантами специфічних професійних навичок, які формуються та підтримуються на заняттях з вогневої, спеціальної фізичної та тактичної підготовки тощо. Ця проблема має наступні аспекти.

Одним з наслідків комп'ютерних ігор є формування помилкової уяви особи про можливості фізичного тіла та впливу на середовище. Здобувачі вважають, що набути специфічні професійні навички на дуже високому рівні вони зможуть з легкістю та неготові докладати значних зусиль з їх досягнення.

Негативний вплив на формування специфічних професійних навичок здобувачів вищої освіти ЗВО сектору безпеки та оборони мають вказані вище недоліки в функціонуванні пізнавальної та емоційно-вольової сфери.

Набуті курсантами специфічних професійних навички необхідно підтримувати в «актуальному» стані, для чого перерви в спеціальній підготовці не мають бути більше 6 тижнів.

Доцільним щодо набуття курсантами специфічних професійних навичок є застосування фактору змагання, використання квестів та ігор наближених до реальної майбутньої професійної діяльності.

Отже, психологічний статус здобувачів вищої освіти в умовах збільшення частки віртуального спілкування відрізняється від класичного розуміння. Навчання й професійної підготовки здобувачів вищої освіти сектору безпеки та оборони в умовах збільшення частки віртуального спілкування потребує зміни підходів з боку викладачів, фахівців, вихователів, психологів тощо. Використання навчання з елементами дистанційного слід використовувати для здобувачів вищої освіти першого рівня акредитації лише за серйозною необхідністю.

Список бібліографічних посилань

1. Вплив соціальних мереж на формування особистості підлітків
URL:<https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/041cf057f5dfb5204385e35b82eed715.pdf> (дата звернення: 12.05.2021).

2. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / [М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін. ; за ред. М.Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.

3. Харченко С. В. Розвиток вербальних здібностей соціального інтелекту здобувачів вищої освіти в умовах збільшення ролі віртуального спілкування. *Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України*: збірник матеріалів VI всеукраїнської науково-практичної конференції, 01 грудня 2020 року. Харків : Національна академія НГУ, 2020. С.96-100.

ШАШЕНКОВА АЛІНА ОЛЕГІВНА,
аспірантка, Українська інженерно-педагогічна академія

ОСОБИСТІСНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ПРЕДИКТОР ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Воєнний конфлікт на сході країни не лише дав поштовх переосмисленню значення силових структур, але й суттєво вплинув на позитивну трансформацію образу військовослужбовця. Українські військові отримали краще матеріально-технічне та психологічне забезпечення, їх фах набув престижності та вагомості на ринку праці, однак водночас до них висувають підвищені вимоги, що закладаються ще на етапі відбору при вступі до ЗВО військового профілю навчання. Майбутній офіцер повинен мати не тільки відмінну фізичну підготовку та бажання вступити до лав збройних сил, а й широкий спектр якостей (патріотизм, стресостійкість, відповідальність, стриманість, рішучість тощо) і навичок (володіння зброєю та спеціальною технікою, знання тактики й стратегії, орієнтація на місцевості тощо).

Враховуючи вищезазначене, необхідними для здобувачів військового фаху є особливі внутрішні ресурси, здатні перетворити колишнього абітурієнта в компетентного спеціаліста. Переконані, що фасилітуючий вплив на професіоналізацію курсантів-військовослужбовців здатна справити розвинена особистісна саморегуляція. Стисло окреслимо сутність означеного конструкта.

Особистісна саморегуляція (ОС) – системно організований психічний процес ініціації, побудови, підтримки та управління всіма видами і формами зовнішньої і внутрішньої активності людини, безпосередньо спрямованих на досягнення цілей [2]. Розвинена ОС характеризується самостійністю, гнучкістю, адекватною реакцією на